

העיר כבית ספר

למידה במרחב העירוני

המרחב 'מחנך',
כלומר, משתתף
בעיצוב השקפת
העולם של האדם,
מפעיל כוח, מרבד
חברתית, מקרין
ערכים, ממשמע
ומדכא ולחילופין
עשוי לעודד
יצירתיות וחופש.

הנחת המוצא מבית היוצר של התיאוריה הגיאוגרפית
החברתית-תרבותית היא שהמרחב הגיאוגרפי אינו ניטרלי
אלא שחקן מפתח בדיאלקטיקה שבין האדם והעולם וככזה
הוא נטען במשמעויות, מעוצב ע"י ומשפיע על השוהים
והפועלים בו.

המרחב 'מחנך', כלומר, משתתף בעיצוב השקפת העולם של
האדם, מפעיל כוח, מרבד חברתית, מקרין ערכים, ממשמע
ומדכא ולחילופין עשוי לעודד יצירתיות וחופש. לצד זה, נקודת
המוצא של התיאוריה החינוכית ביקורתית חושפת את מנגנוני
הכוח שהתפתחו במערכות חינוך מודרניות-מערביות הרודפות
ורדופות הישגים, שבמסגרתן בית הספר הינו זירת ההוצאה
לפועל של תהליכי הלימוד המדדים.

בית הספר הקונבנציונלי-הקלאסי מובן במסגרת זו כאתר סגור-למחצה המבודד את התלמידים מקהילת
היום-יום שלהם. מרחבית, מעוצב בית הספר הטיפוסי כמסגרת המדגישה ערכים של יעילות, אחדות
והיררכיה. במונחי הגיאוגרפיה התרבותית, יוגדר בית ספר טיפוסי מעיין זה **כאי-מקום**. כנגד זאת,
הולכת ומתפתחת בשנים האחרונות גישת ה- Place-Based-Education - PBE. זוהי גישה המכירה
בחשיבות עיגון התהליכים החינוכיים **במקום**, בסביבת המגורים היומיומית, בהצפת סוגיות הנובעות
מההתנסות המרחבית-תרבותית הייחודית של קבוצות חברתיות לתוך תהליכי הלמידה ובעיצוב סביבה
בית-ספרית רכה, פתוחה ומקיימת.

ד"ר ארנון בן-ישראל, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, מכללת קיי

עקרונות למידה מבוססת מקום - PBE - למידה במרחב העירוני

מתוך האתר http://www.promiseofplace.org/what_is_pbe/origins

● למידה מתרחשת בשטח עצמו : בחצר בית ספר ובמרחב הקהילתי והסביבתי

● הלמידה מתמקדת בסוגיות ומערכות מקומיות

● הלמידה אשית ורלוונטית ללומד

● חוויות הלמידה במרחב תורמות לעושר הקהילתי והסביבתי ולשמירת קיימות עירונית

● הלמידה נעשית תוך שותפות עמוקה עם ארגונים ציבוריים ועסקיים מקומיים, מוסדות תרבות וקהילה מגוונים.

● הלמידה היא אינטרדיסציפלינרית

● חוויות הלמידה מותאמות לכל קבוצה

● למידה מבוססת מקום מפתחת תחושת שייכות וקרבה של האדם למקום מגוריו

● הלמידה העירונית מקדמת רלוונטיות המובילה לאקטיביזם מקומי ועולמי

● למידה מבוססת מקום PBE משולבת בהשגת מטרות חינוך כלליות.

למידה מבוססת מקום בהוד השרון

בחמש השנים האחרונות מתפתח מודל חינוכי מרתק בעיר הוד השרון. תחילתו בחזון החינוכי העירוני "כל ילד יכול" ובניסיון של אגף החינוך, בתי הספר, משרד החינוך והמכון לחינוך דמוקרטי להרחיב את אפשרויות הביטוי של הילדים. בהמשך התפתחה ההבנה כי המרחב הבית ספרי צר מלהכיל את אפשרויות הביטוי וההתפתחות של הילדים והצוות. בהיותה של הוד השרון עיר קהילה ירוקה, המרחב העירוני והציבורי הפך למרחב רלוונטי למימוש החזון החינוכי.

התפתחה ההבנה
כי המרחב הבית
ספרי צר מלהכיל
את אפשרויות
הביטוי
וההתפתחות של
הילדים והצוות.

המודל המתפתח מבקש ליצר למידה משמעותית העומדת על שלושה עקרונות: **מימוש עצמי** של הלומד, **רלוונטיות** של הלמידה לחיים האמיתיים ופיתוח **שייכות** הלומד למקום מגוריו תוך שימוש במרחב העירוני. מרחב זה על מגוון אפשרויות המפגש שהוא מייצר, מספק כר אינסופי כמעט לחוויות למידה משמעותיות לילדים, למורים ולתושבים.

כמו כן, פיתוח המודל הפדגוגי נשען על עקרונות הלמידה הקונסטרוקטיביסטית, העושה הבניה של ידע חדש וגיבוש עמדה של הלומד, מתוך החיבור בין הידע הסובייקטיבי שלו והמפגש עם הידע שהעולם החיצוני לו, מספק.

קטלוג מרחבי הלמידה של הוד השרון מציג את הרעיון. [הקליקו לצפייה בקטלוג.](#)

בהמשך המסמך מוצג מודל לשימוש במרחב העירוני כבסיס לתהליכים פדגוגיים שונים:

תהליך תכנון למידה במרחב לאנשי חינוך - הוד השרון

חשיבה מקדימה. תכנון תהליך הלמידה. ביצוע. הערכה

מחשבות לקראת תכנון הלמידה:

כל תכנון למידה חשוב שיתחיל בהרהורים על:

- מה חשוב לי שיקרה לתלמידים שלי?
- מה מעניין אותי ביחידת הלימוד?
- איך אני כאדם מתחבר ליחידת הלימוד (מה היא מעוררת בי, מה מרגש אותי, מה מרגש אותי, מה הסיבה בגללה הייתי רוצה ללמד אותה וכו').
- איפה הידע מיחידת הלימוד פוגש אותי בחיים שלי?
- היכן הידע פוגש רלוונטיות לעולם הלומדים?

תכנון הלמידה:

בהגיעו לתכנון יחידת לימוד במרחב העירוני על המורה לשאול את עצמו מה הוא רוצה ללמד ביחידת הלימוד בשלושה מישורים: **ידע, מיומנויות והתפתחות אישית של הלומד.**

ידע

חקירה (חיפוש בידע עולם - כלומר ידע שאני לא מחזיק בו):

- רלוונטיות- המורה מחפש איפה הידע הזה מתבטא בעולם.
- שייכות- חיפוש בסביבה הקרובה - העירונית, מה האפשרויות הקיימות בעיר בהקשר לנושא העיר כמיקרוקוסמוס לעולם.
- מה התפקיד של המרחב בתהליך הלמידה לצורך למידת הידע, מיומנויות והתפתחות אישית.

מיומנויות

מיומנויות

- מה המיומנויות שחשוב לי שהתלמידים יפתחו דרך תרגול בתהליך הלמידה?
- איזה סוג של אינטראקציה עם העולם מביאה לידי מיומנויות אלה?

התפתחות אישית - מימוש עצמי

- משהו חדש שהתלמיד ילמד על עצמו
- על העולם
- על הקשר בינו ובין העולם

התפתחות אישית

בחירת אופן השימוש במרחב:

- חשיפה – המרחב משמש כגירוי ללמידה.
- העמקה – המרחב משמש כשדה לאיסוף ידע.
- התמחות – המרחב משמש כשדה המחקר, או כשדה להתנסות.
- אקטיביזם - זיהוי בעיות במרחב הדורשות שינוי- המרחב כשדה פעולה.

בחירת פדגוגיה מותאמת לשימוש במרחב:

- חשיפה – שאילת שאלות, "מודל הנדנדה".
- העמקה – קהילות חשיבה.
- התמחות – עבודות חקר, מנטורינג.
- אקטיביזם – למידה מבוססת בעיה, פעילות אקטיביסטית.

הצעות אלו הן אפשרויות הניתנות כהמלצה ויודגמו דרך מדלים. ניתן כמובן להשתמש במרחב גם בפדגוגיות שונות מאלו המוצעות להלן.

הערכת תהליך הלמידה:

בשלבי הלמידה השונים יש להעריך את התקדמות הלומדים בהתייחס לידע, למיומנויות ולהתפתחות אישית. את תהליך הלמידה יש לבחון בהתייחס לרלוונטיות, שייכות ומימוש עצמי של הלמידה לחיי הלומדים.

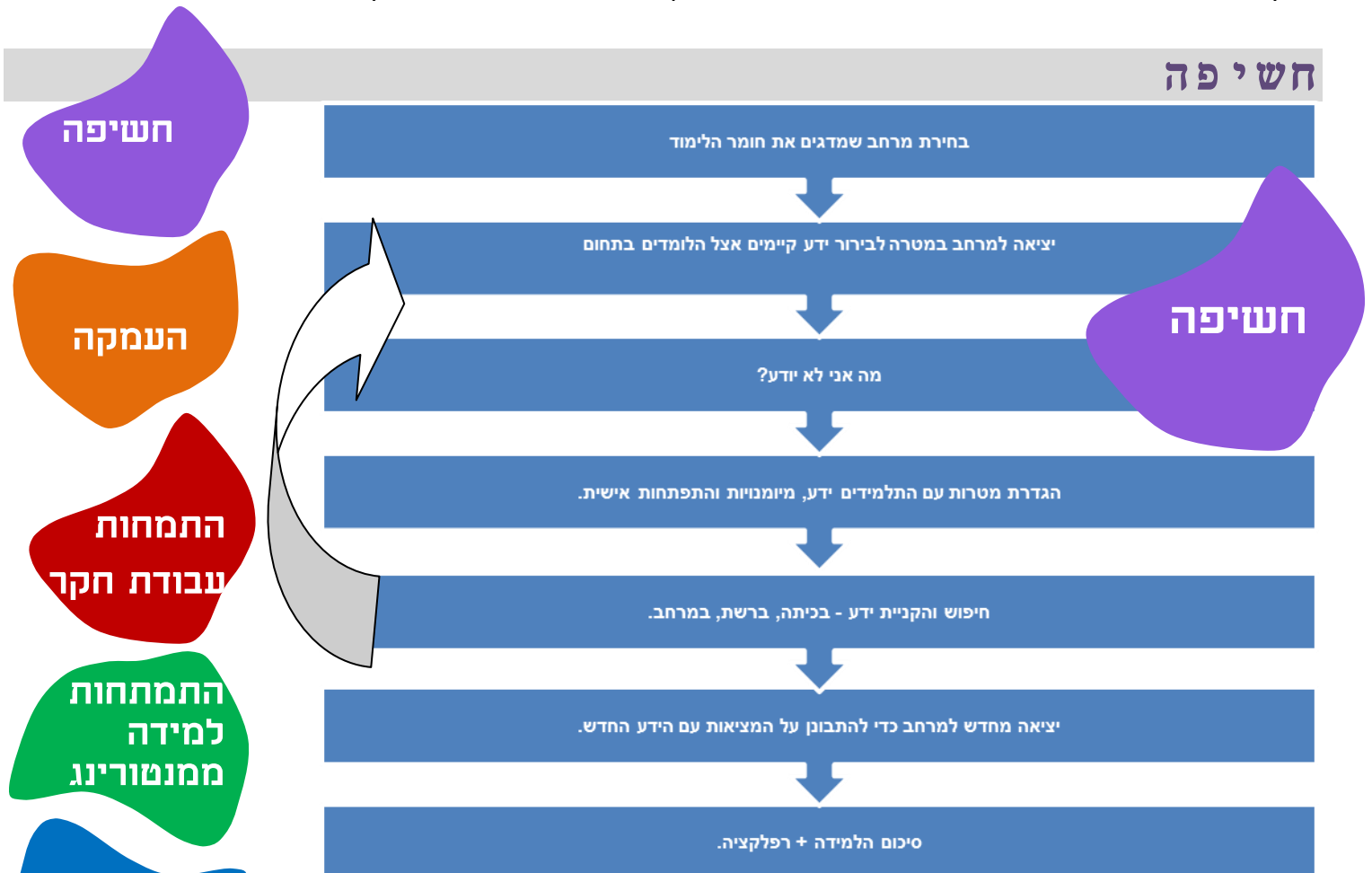
רפלקציה של המורה על תהליך הלמידה וחזרה למטרות הלמידה שהוגדרו סביב ידע, מיומנויות והתפתחות אישית של הלומדים וכיצד המרחב העירוני תרם להשגת המטרה.

תפקיד המרחב ב-5 תהליכי למידה

להלן נפרט שלבים של תהליכי למידה שונים בהתאם להגדרת תפקידו של המרחב העירוני בתהליך

דוגמא: גן השעשועים

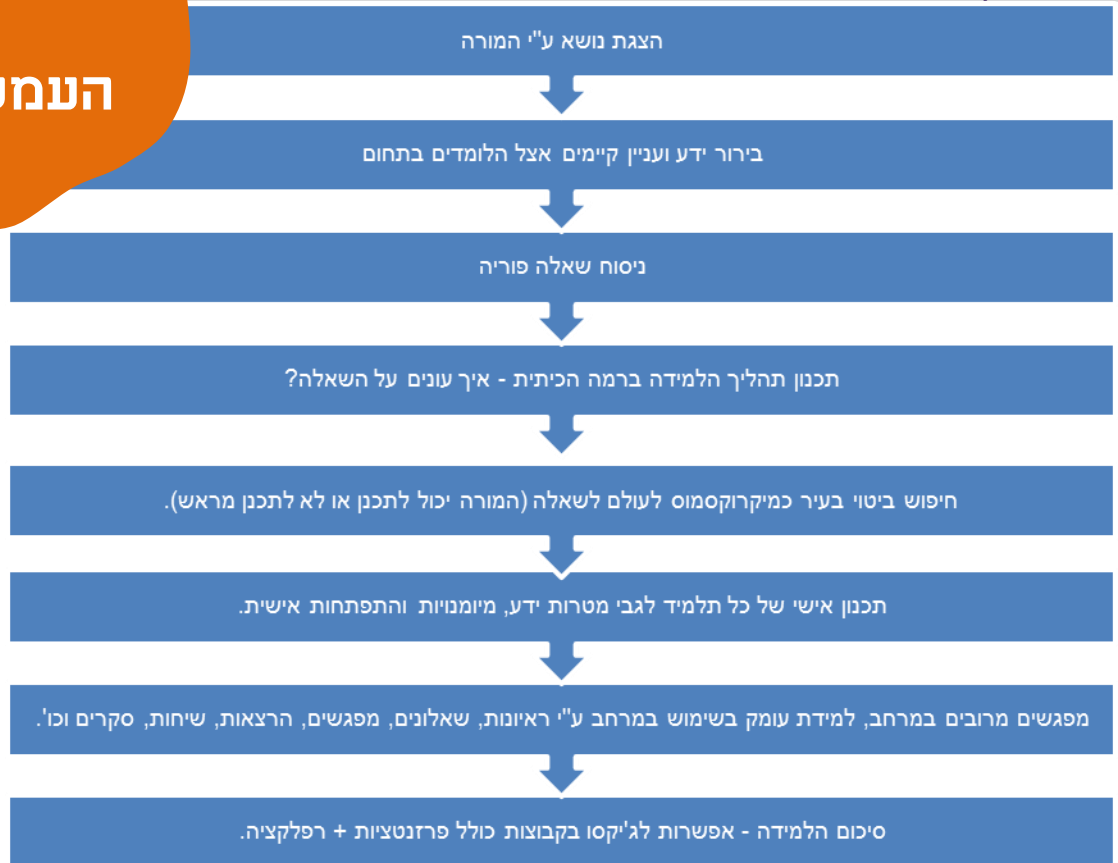
- שלב א'- בחירת גן השעשועים כמרחב המדגים כוחות פיזיקליים ביחידות הלימוד של מכניקה.
- שלב ב'- יציאה לגן השעשועים עם משימות אישיות או קבוצתיות שמטרתם לאפשר לילדים לנסות ולהסביר תופעות יומיומיות דרך עין פיזיקלית.
- שלב ג'- בחינה- מה חסר לנו מבחינת מידע על מנת להבין (או לבנות) גן שעשועים?
- שלב ד'- תכנון תהליך הלמידה
- שלב ה'- חיפוש והקניית ידע
- שלב ו'- יציאה מחדש למרחב להתבוננות על גן השעשועים עם הידע החדש מתוך משימה. לדוג' לתפקד כמהנדסים המתכננים גן שעשועים חדש או לתכנן מתקן אחד חדש המבוסס על חוקים פיזיקליים.

העמקה

העמקה

דוגמא: מנהיגות (בהתבסס על תוכניתה של אורלי שני) -

למידה של ספר שופטים כמחזיקה תמות שונות של מנהיגות וחקירה של שאלה פורייה בנושא זה.

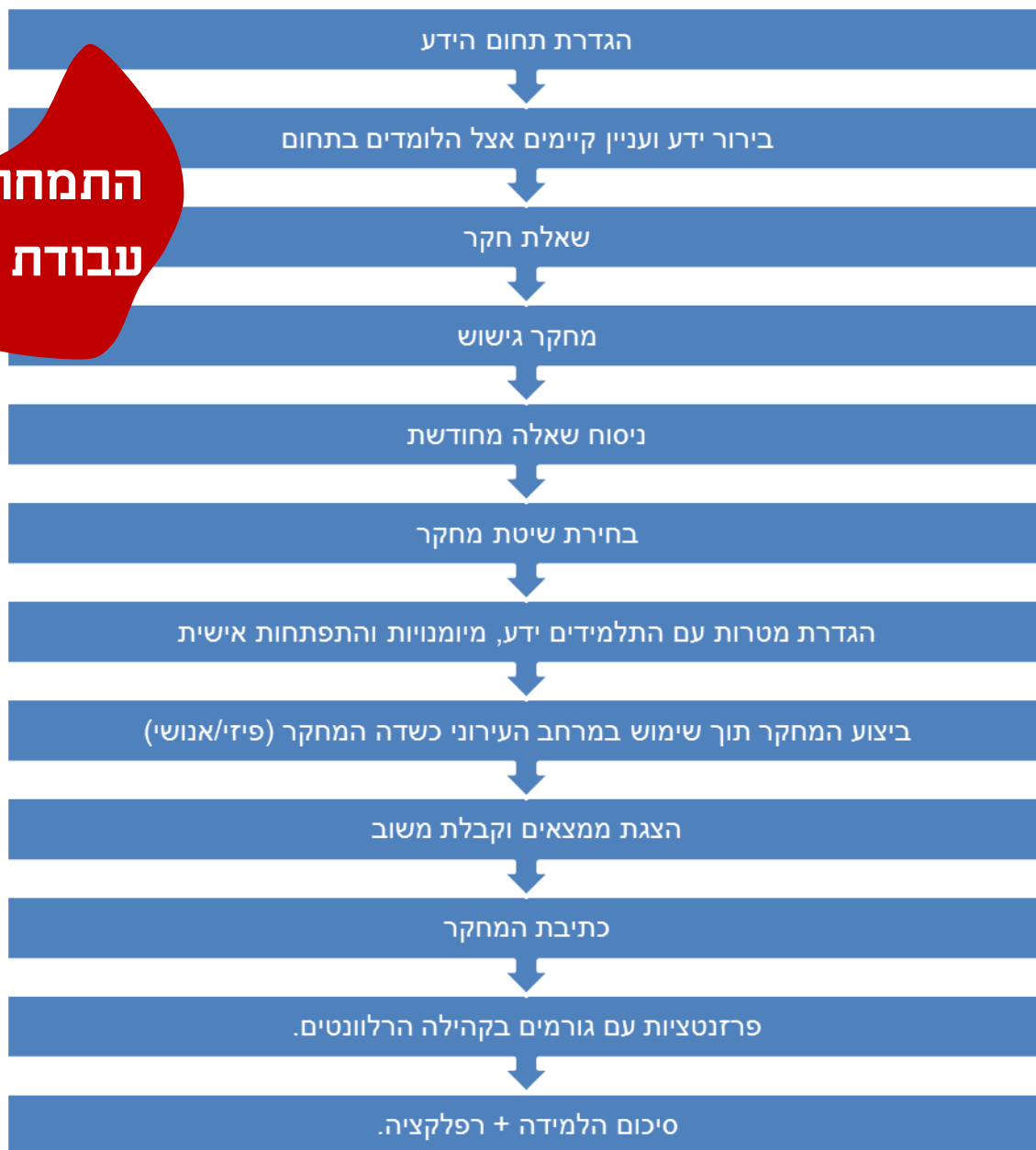
- א. שלב א'- הצגת הנושא על ידי המורה
 - ב. שלב ב'- בדיקה של נושא המנהיגות כפי שנפגשת עם ילדי הכיתה בחיי היומיום
 - ג. שלב ג'- ניסוח שאלה פורייה- לדוג' "האם כל אחד הוא מנהיג?"
 - ד. שלב ד'- תכנון תהליך הלמידה המשלב למידה של טקסט ספר שופטים המציג סוגים שונים של מנהיגים ומפגש עם מנהיגים עירוניים + תכנון אישי של כל תלמיד לגבי מטרותיו האישיות להתפתחות.
 - ה. שלב ה'- שילוב ראיונות ומפגשי עומק עם מנהיגים מקומיים בניסיון לענות על שאלות ביניים (מה הופך אדם למנהיג? האם מנהיגות לוקחים או מקבלים? האם מנהיג צריך להוביל או להנחות אנשים אחרים?)
 - ו. שלב ו'- הצגת תשובה כיתתית או בקבוצות (תלוי איך בונים את הלמידה במרחב) לשאלה הפורייה דרך ג'קסו ו\או פרזנטציות - באופן המגיב לטקסט התנכ"י
 - ז. שלב ז'- רפלקציה
- אופציה להמשך לתהליך אקטיביסטי.

התמחות – עבודת חקר

התמחות עבודת חקר

התמחות – מנטורינג – למידה ממומחה

התמחות למידה ממנטורינג

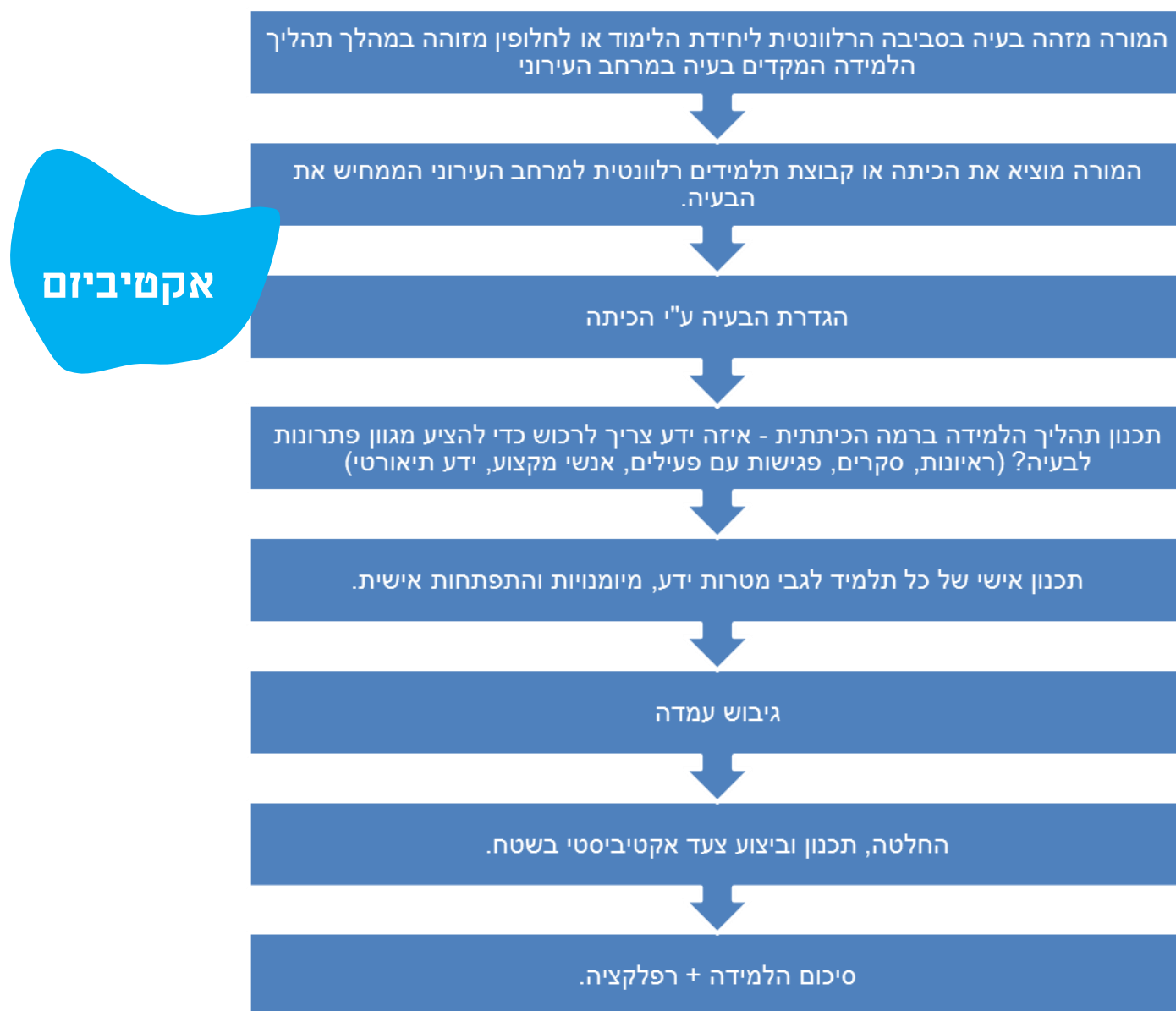

אקטיביזם

יכול לשמש כתהליך סופי לכל התהליכים שתוארו לעיל: חשיפה, העמקה והתמחות או כתהליך למידה עצמאי ושלב. מתוך תהליך הלמידה הקונסטרוקטיביסטי מזהים בשלב גיבוש העמדה בעיה שרוצים לפתור, או רצון לשנות בסביבה הקרובה ומייצרים פרויקט של פעילות בסביבה.

אקטיביזם – Problem Based Learning

התוכניות המופעלות היום בהוד השרון

ליווי בתי ספר חלוץ

כללי: ליווי 5 בתי ספר יסודיים משתתפים בכוח חלוץ.

ליווי צוות ניהול של בית הספר – מנהלת וצוות מוביל בית ספרי, בונה את הקונספט של "חצר אחורית" – המרחב הקרוב לבית ספר. תשתית למורים להשתמש בחצר האחורית של בית הספר כמרחב למידה.

בכל בית ספר עבודה עם 6 מורים אחת לשבועיים כ- 3 שכבות גיל בכל בית ספר.

הכשרת מורים

השתלמות עירונית – בה משתתפים כ-45 מורים מ 15 בתי ספר בעיר, ההשתלמות מוכרת לגמול. נערכה פגישה ראשונה בנושא היכרות עם רעיון הלמידה במרחב העירוני דרך התנסות בלמידה במרחב.

בנוסף כל מורה מקבל כ 15 שעות הדרכה לפיתוח ותכנון יחידת לימוד בשימוש במרחב העירוני ולהתנסות בו.

קידום המהלך העירוני

● **צוות היגוי אגף-משרד** – בשיתוף האגף משרד החינוך והמכון לחינוך דמוקרטי. תכלול המהלך העירוני הכולל. ישיבות תכנון ולמידה, מעקב אחרי הנעשה בשטח. אחת לשבועיים.

● **צוות היגוי בין אגפי ברשות** – בשיתוף אגף הנדסה, דוברות, תפעול וחינוך. 3 פגישות שנתיות לצורך פיתוח מרחבים עירוניים ברמת בינוי ותשתית.

● **פורום מנהלות כללי** – 4 מפגשים שנתיים שמטרתם חשיפה למודל, יצירת מדדי הצלחה רב שנתיים עירוניים, הצגת תהליכי למידה ותוצרים המתקדמים בעיר ופיתוח תכניות לשנה הבאה. הכרת השפה העירונית ותמיכה למורים שלהם הנמצאים בהשתלמות.

● **פורום מנהלות בתי ספר חלוץ** – 5 מפגשים של 3 שעות (4 אקדמיות), קבוצת הפיילוט המפתחת את המודל הפדגוגי העירוני דרך התנסות בשטח. חיבור המודל הפדגוגי לייחודיות בית הספר. בניית ציר היסטורי כלל עירוני – בניית תשתית המבוססת על תוצר. החצר האחורית של בית הספר.

